

מעדני שבת

פרשת מטות-מסעי תשפ"ו

גליון 520

— מעדנים על הפרשה בהלכה ובאגדה —

נערך בס"ד ע"י מתתיהו אליהו הכהן זילביגר

שמירת עינים

איתא בגמ' (ברכות ס"א.) המרצה מעות לאשה מידו לידה כדי להסתכל בה אפילו יש בידו תורה ומעשים טובים כמשה רבינו לא ינקה מדינה של גיהנם.

עוד מצינו בגמ' (ב"ב קס"ד:) אמר רב עמרם אמר רב שלש עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום הרהור עבירה ועיון תפלה ולשון הרע. וכן מצינו בביאור הלכה (א' א') שכתב שש מצות חיובן תמידי לא יפסקו מעל האדם אפי' רגע א' כל ימיו וכל זמן וכל רגע שיחשוב בהן קיים מ"ע ואין קץ למתן שכר המצות, וא' מהם הוא שלא נתור אחר מחשבת הלב וראיית העינים שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם.

איתא בגמ' (יומא כ"ט.) הרהורי עבירה קשו מעבירה. השל"ה שם מפרש כי כלי המחשבה מכוונים נגד רוחניות פנימי דפנימית של מעלה כנודע. והפגמים שהאדם פוגם בנשמתו ובכל העולמות רבו מלספור.

הרמב"ם (תשובה ד' ד') כתב חמשה דברים העושה אותן אין חזקתו לשוב מהן, לפי שהם דברים קלים בעיני רוב האדם ונמצא חוטא והוא ידמה שאין זה חטא, ואלו הן המסתכל בעריות מעלה על דעתו שאין בכך כלום שהוא אומר וכי קרבתי אצלה, והוא אינו יודע שראיית העינים עון גדול שהיא גורמת לגופן של עריות שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם.

החפץ חיים בשמירת הלשון (חלק ב פרק כט) כתב אדם שלא היה נזהר בעודו בחייו בזה העולם בכח הראיה שלו, והיה הפקר אצלו להביט במה שאסרה תורה, ידע בבירור כי לעתיד לבוא יהיה כמו סומא, ולא יוכל להביט באור ה', ודוגמת מי שהוא חולה בעיניו אינו יכול לראות באור השמש. והנה ערך הקלקול בעיניו תלוי לפי ערך הפקרו. וכמה יתמרמר האדם על זה לבסוף, שתחת רגע אחד של הנאה בכל פעם שהלעיטו היצר בפיתוי, השחית את עיניו והחשיכם, במה שהמשיך בכל פעם את רוח הטומאה של רוח זנונים עליהם. והעין הוא הפתח הראשון של יצר הרע שדרכו נכנס כח החמדה והתאוה בלב האדם, שעליהם הוזהרנו מן התורה במעמד הר סיני, וכמו שאמרו חז"ל העין רואה והלב חומד וכלי המעשה גומרים.

איתא במסכת דרך ארץ (פרק עריות הלכה יג) ר' מיאשא בר בריה דר' יהושע בן לוי אומר כל הרואה דבר ערוה ואינו זן את עינו ממנו זוכה ומקביל פני שכינה.

עצות להנצל

כל אחד חייב להשתדל כמה שאפשר לא לילך במקום שיש חשש שיראה שם דבר האסור, כדאיתא בב"ב (נ"ז:) ההולך במקום שיש פריצות ואיכא דרכא אחרייתא הוה רשע. הרמב"ם (איסורי ביאה כ"ב כ"א) כתב יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה.

השפתי חיים (מועדים ח"א עמוד 25) כתב שלא מספיק מה שאדם יודע שאסור להסתכל בצורה שלילית אלא צריך לגשת למצוה זו בצורה חיובית להגביר בעצמו רצון ותשוקה לא להסתכל תוך ידיעת גודל הזכות שיזכה עי"ז. כשהוא יוצא לרחוב יחליט מקודם שאין לו שום ענין לדעת מי הולך ברחוב ומה קורה שם אלא מטרה היא רק להגיע למחוז חפצו.

כתיב (לא, מח) 'ויקרב אל משה הפקדים אשר לאלפי הצבא שרי האלפים ושרי המאות, ויאמרו אל משה עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה אשר בידנו ולא נפקד ממנו איש, ונקרב את קרבן ה' איש אשר מצא כלי זהב אצעה וצמיד טבעת עגיל וכומז לכפר על נפשתינו לפני ה'.

איתא בגמ' (שבת ס"ד.) אמר משה לחיילים כשחזרו ממלחמת מדין כפרה למה, אמרו לו אם מידי עבירה יצאנו מידי הרהור לא יצאנו מיד ונקרב את קרבן ה'. תנא דבי רבי ישמעאל מפני מה הוצרכו ישראל שבאותו הדור כפרה מפני שזנו עיניהם מן הערוה. אמר רב ששת מפני מה מנה הכתוב תכשיטין שבחוץ עם תכשיטין שבפנים לומר לך כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאילו מסתכל במקום התורפה.

ר' יונה בשערי תשובה (שער ג אות סד) כתב הוזהרנו שלא יסתכל אדם באשת איש ובשאר עריות פן יוקש בהן דכתיב ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם.

החינוך (שפ"ז) כתב כי בזה ישמר האדם מחטוא לה' כל ימיו. והמצוה הזאת באמת יסוד גדול בדת, כי המחשבות הרעות אבות הטומאות. ודע בני ותהא מרגלא בפומך מה שאמרו חז"ל (אבות ד' ה') עברה גוררת עברה ומצוה גוררת מצוה, שאם תשית דעתך למלאות תאותך הרעה פעם אחת תמשך אחריה כמה פעמים, ואם תזכה להיות גבור בארץ לכבוש יצרך ולעצום עיניך מראות ברע פעם אחת יקל בעיניך לעשות כן כמה פעמים. וכל איש בהרגילו בתאוות ובהתמידו בהן יחזק עליו יצרו הרע יום יום, ובהמנעו מהם ישמח בחלקו תמיד כל היום.

השו"ע (אה"ע כ"א א') פוסק צריך אדם להתרחק מהנשים מאד מאד. ואסור לקרוץ בידיו או ברגליו ולרמוז בעיניו לאחד מהעריות. ואסור לשחוק עמה, להקל ראשו כנגדה או להביט ביופיה. ואפילו להריח בבשמים שעליה אסור. ואסור להסתכל בנשים שעומדות על הכביסה. ואסור להסתכל בבגדי צבעונים של אשה שהוא מכירה, אפי' אינם עליה, שמא יבא להרהר בה. פגע אשה בשוק, אסור להלך אחריה, אלא רץ ומסלקה לצדדין או לאחוריו. ולא יעבור בפתח אשה זונה, אפילו ברחוק ארבע אמות. והמסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה ונתכוין ליהנות ממנה, כאלו נסתכל בבית התורף (פי' ערוה) שלה. ואסור לשמוע קול ערוה או לראות שיערה. והמתכוין לאחד מאלו הדברים, מכין אותו מכת מרדות. ואלו הדברים אסורים גם בחייבי לאוין.

המשנה ברורה (ע"ה סק"ז) כתב המסתכל באשה אפילו באצבע קטנה כיון שמסתכל בה להנות עובר בלאו דלא תתורו אחרי עיניכם, וראיה בעלמא לפי תומו בלא נהנה שרי אם לא מצד המוסר, ובספר מנחת שמואל הוכיח דאדם חשוב יש לו ליזהר בכל גווני. וכתב הפמ"ג דבמקומות שדרך להיות מכוסה אף ראייה בעלמא אסור. וכתבו הפוסקים דבתולות דידן בכלל נידות הם משיגיעו לזמן ווסת ובכלל עריות הם.

עוד איתא בגמ' (ע"ז כ'). ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה באשת איש ואפי' מכוערת.

כתיב (לא, ב) 'נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמך'. העמק דבר תמה מדוע הדגיש הפסוק שצריך שהמלחמה יהיה דוקא קודם מיתתו של משה. ומפרש כמו שמצינו במלחמת עי שגם אחר שנתרצה הקב"ה ליהושע וצוה אותו לילך למלחמה והבטיחו שיעשה לעי כאשר עשה ליריחו, מכל מקום אמר ה' שישים לו אורב לעיר מאחריה, והרי אין לפני הקב"ה מעצור להושיע גם בלא עצה זו, אלא משום שהיה מקום החטא על כן הוא מסוכן על כל פנים לכמה יחידים שיהיו ניזוקים בשעת הסכנה, משום הכי היה נצרך לעצה ותחבולה. כך באותו מעשה שמעשה פעור קטרג הרבה, וזה החטא מקטרג תמיד כדאיתא במדרש והובא בתוס' (סוטה י"ד). בכל שנה ושנה בשעה שחטאו ישראל בבנות מואב באותו פרק בית פעור עולה למעלה כדי להזכיר עון וכשהוא רואה קבר של משה חוזר ושוקע כו', על כן היו בסכנה שלא יהיו כמה יחידים ניזוקים, משום הכי היה נצרך שיהיה דווקא בחייו של משה רבינו ותפלתו היה מגין הרבה, ומשום הכי הזהירו הקב"ה שיהא בחיי משה.

החתם סופר מפרש הטעם שבקשו בני גד ובני ראובן את ארץ סיחון ועוג דוקא לאחר מלחמת מדין, לפי מה שכתב הרמב"ן דלכך בסיחון ועוג לא נצטוו להגעיל כמו במדין, משום דסיחון ועוג דינם כא"י והותר להם אפי' לאכול בשר חזיר, כמבואר בגמ' (חולין י"ז). שבא"י הותר להם כתלי דחזירי, ולא הוצרך הגעלה, א"כ ע"י כלי מדין דהוצרך הגעלה נודע להם דסיחון ועוג דינם כא"י, לכן בקשו אותו עתה.

אמנם להרמב"ם (מלכים ח' א') דסובר דגם בא"י דוקא כשהם רעבים וצמאים הותר להם בשר חזיר מהשלל, לא שייך תירוצו של הרמב"ן וצ"ל דבסיחון ועוג לא היו בני יומן, ואין הכרח מכאן שארץ סיחון ועוג היה בקדושת הארץ, והדרא הקושיא מדוע בא בני גד ובני ראובן רק לאחר מלחמת מדין. ומיישב שהכריחו לזה ממה שצוה ה' ליתן משלל מדין מכס לה' ולא משלל סיחון ועוג, ופירש הרמב"ן דסיחון ועוג היה כשלהם שהוא מארץ ישראל ולכך לא הוצרכו ליתן מהם מכס, וא"כ מזה מוכח דסיחון ועוג כא"י יחשב, ולכך באו עכשיו.

החתם סופר תמה על משה רבינו היאך עלה בדעתו לחשוך הכשרים שדעתם היה שלא לעבור הירדן ולהמס לבב ישראל אחיהם. ומפרש כיון שראה באים לפניו שלא כסדר וגד הקדים עצמו לראובן, ע"כ שביאה זו שלא כדיון הוא, דאי כדיון הוי היה ראובן צריך להקדים עצמו, אלא ע"כ דודאי לא יעברו את הירדן וישארו פה, לפיכך הקדים גד עצמו לפני ראובן כי גד הוא הגבור אשר יעמוד עצמו בין האומות הסובבים לו, אבל אם דעתם היה לעבור הירדן עם אחיהם א"כ ליכא נפקא מיניה איזה הוא הגבור, ולמה באו בני גד לפני בני ראובן. וזהו שאמר הכתוב 'ויאמר משה לבני גד ולבני ראובן האחיכם וכו' כלומר מדבאו בני גד קודם בני ראובן ע"כ שדעתם היה שאחיכם ילכו למלחמה והם ישבו פה. והם ענו ואמרו לו לא תעלה על דעתך לומר כן, ומה דבאו בני גד תחילה, משום דבני גד המה הגבורים וילכו שמה עם אחיהם בראשי הגדוד, לכן הוצרכו גם עכשיו לבוא לפניך בראשונה דהם נכנסים בעובי הקורה.

הנחל קדומים (פר' בראשית אות יט) מביא דברי הגמ' (סוטה ח') גמירי אין יצר הרע שולט אלא במה שהעין רואה. ואמרו חז"ל שהמלאך המות בא לאדם מלא עינים, והן הן הפגמים שפגם האדם בעינים. ואדם אם ח"ו פוגם בשמירת עינים אז הוא נותן כח לעין של עשו ועמלק, ואם יתחזקו לשמור ראות העין ימחו עשו ועמלק ויבא גואל. וזה רמז 'כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון' כי ע"י שמירת העין מהבלי העולם הזה ולא נלך אחר עצת הנחש כי תאווה לעינים ונשמור ברית העינים שלא לפגום בראיה נזכה לראות בשוב ה' ציון.